

Leven van leesproblemen: welkom in de dyslexie-industrie

Aliëtte Jonkers & Siem Eikelenboom

Agressieve marketing, dependances op scholen en miljoenen aan winst: dyslexie blijkt een gouden handel. Terwijl gemeenten de kosten van de jeugdzorg de pan zien uitrijzen, doen dyslexiebureaus goede zaken met het diagnosticeren en behandelen van lees- en spellingsproblemen.

Wetenschappers luiden de noodklok: ‘Het aantal diagnoses dyslexie kan fors omlaag.’

- Terwijl volgens de wetenschappelijke consensus dyslexie (EED) bij slechts 3,6 procent van de kinderen voorkomt, heeft inmiddels in Nederland 8 procent van de leerlingen aan het eind van de alle basisschool een dyslexieverklaring. Daarvan heeft 6 procent de diagnose EED.
- De Inspectie van het Onderwijs beschreef in een rapport van april 2019 dat naarmate scholieren verder komen in hun opleiding, meer scholieren de diagnose dyslexie krijgen. Ook stelt de Inspectie: ‘Dyslexieverklaringen komen meer voor op scholen met leerlingen uit welvarende milieus die Nederlands spreken, dan op scholen met leerlingen uit minder welvarende milieus en die Nederlands niet als moedertaal hebben.’
- Behandelingen voor dyslexie voor kinderen tot en met 12 jaar vallen onder de jeugdhulp, en die is sinds de decentralisatie 2015 de verantwoordelijkheid van de gemeenten. Hoeveel geld gemeenten sindsdien jaarlijks kwijt zijn aan de (stijgende) vergoeding van dyslexiebehandelingen is niet te achterhalen: er is geen instantie die dat centraal bijhoudt.
- Wel is duidelijk dat bedrijven die dyslexie diagnosticeren en behandelen, flinke winsten maken en grote vermogens hebben opgebouwd; het gaat geregeld om miljoenen.
- Het Nederlands Kwaliteitsinstituut Dyslexie, dat de overheid adviseert en protocollen opstelt, claimt onafhankelijk te zijn, maar wordt voor een groot deel bestierd door mensen die zelf bij grote dyslexiebedrijven werken.
- Onderwijs lijkt de beste oplossing voor kinderen met zwakke lees- en spellingprestaties vooral te zijn: bied ze meer gestructureerd onderwijs aan.

‘Dyslexie? Het gaat om didactische verwaarlozing! En we hebben het probleem zelf gecreëerd. Wij hebben gezegd: dyslexie is een stoornis, waarvoor we deskundige hulp moeten invoeren. Nu zitten we met de gebakken peren.’ Aan het woord is Anna Bosman, hoogleraar ‘Dynamiek van leren en ontwikkeling’ aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. Bosman is er heilig van overtuigd dat je elk kind goed kunt

leren lezen. 'Ook kinderen die op het speciaal onderwijs zitten, ook kinderen met het syndroom van Down. Maar je moet wél een lesmethode kiezen die werkt.'

Het aantal leerlingen met de diagnose dyslexie stijgt de laatste jaren fors. Per kind kunnen kosten voor diagnostiek en behandeling oplopen tot 4445 euro. En aangezien dyslexiezorg sinds de decentralisatie van de jeugdzorg in 2015 onder verantwoordelijkheid van de gemeenten valt, draaien zij ervoor op.

De gemeenten namen deze erfenis niet in dank af. Al voor de tweede keer ligt er nu een brandbrief op de mat in Den Haag: de gemeenten kunnen de jeugdzorg niet meer bekostigen, te veel kinderen en jongeren hebben hulp nodig. En dan moeten er ook nog bovenmatig veel kinderen geholpen worden bij hun lees- en spellingsproblemen.

Hoe kan het dat steeds meer kinderen ernstige problemen hebben om de Nederlandse taal te beheersen? Aan achtergrond of cultuur ligt het niet. De Inspectie van het Onderwijs stelde in april 2019 in een rapport: 'Dyslexieverklaringen komen meer voor op scholen met leerlingen uit welvarende milieus die Nederlands spreken, dan op scholen met leerlingen uit minder welvarende milieus en die Nederlands niet als moedertaal hebben.' De Inspectie zegt scherper onderscheid te willen maken tussen leerlingen met ernstige enkelvoudige dyslexie (EED) en de grotere groep leerlingen met zwakke lees- en spellingprestaties die daarvan hinder ondervinden bij het leren. 'Wij denken dat het niet in het belang van de leerling is om de grote groep zwakke lezers en spellers als dyslectisch te bestempelen.' Maar toch lijkt dat het probleem te zijn: gaandeweg worden steeds meer scholieren als dyslectisch aangemerkt, en daarvoor behandeld.

Dyslexiezorg: de cijfers en de kosten

Het aantal kinderen met een dyslexieverklaring neemt toe. Terwijl volgens de wetenschappelijke consensus dyslexie (EED) bij slechts 3,6 procent van de kinderen voorkomt, heeft inmiddels in Nederland 8 procent van alle basisschoolleerlingen een dyslexieverklaring. Ook de Inspectie van het Onderwijs wijst op die trend, en beschreef recent dat naarmate scholieren verder in hun opleiding komen, meer scholieren de diagnose dyslexie krijgen.

In leerjaar 8 heeft al 7,5 procent van de leerlingen een dyslexieverklaring. De Inspectie: 'Daarvan heeft 6 procent van de leerlingen een diagnose EED. Deze groep komt in aanmerking voor vergoede behandeling buiten school, door een instituut voor dyslexiezorg. Aan het eind van het speciaal basisonderwijs (sbo) zien we zelfs een percentage van 18,8 procent.'

In het eerste jaar van het voortgezet onderwijs heeft bijna 12 procent van de scholieren een dyslexieverklaring, in het laatste schooljaar zelfs 14 procent. Deze stijging wordt mogelijk veroorzaakt doordat vrijwel alle scholen in het voortgezet

onderwijs leerlingen aan het begin van het eerste schooljaar standaard screenen op dyslexie.

Het CBS constateerde voorts dat ouders tegenwoordig zelf ook sneller dyslexie bij hun kind vermoeden.

Behandelingen voor dyslexie voor kinderen tot en met 12 jaar (groep 8) vallen onder de jeugdhulp, en die is sinds de decentralisatie 2015 de verantwoordelijkheid van de gemeenten. Hoeveel geld zij sindsdien jaarlijks kwijt zijn aan de vergoeding van (in aantal toenemende) dyslexiebehandelingen valt niet te achterhalen: er is simpelweg geen instantie die dat centraal bijhoudt.

Om een indicatie te geven van het beslag dat dyslexiezorg legt op de begroting: de regio Eemland, die uit zeven gemeenten bestaat, gaf volgens een recent overzicht in 2018 bij elkaar 1,5 miljoen euro aan dyslexiezorg uit. Dat is bijna 1,8 procent van het *totale* jeugdzorg- en wmo-budget van Eemland. Dit betrof alleen de dyslexiezorg voor kinderen tot twaalf jaar; de kosten van dyslexiezorg bij middelbare scholieren, studenten en volwassenen vallen hier nog buiten.

Los van de vraag hoe nuttig dyslexiebehandelingen zijn: binnen een sector waar de tekorten inmiddels dusdanig hoog zijn opgelopen dat gemeenten brandbrieven aan het Rijk sturen en essentiële zorg moeilijk te bekostigen is, lijkt een beslag van bijna 2 procent op het totale jeugdzorg- en wmo-budget problematisch.

Kees Vernooij, lector emeritus effectief taal- en leesonderwijs, vindt er geen doekjes om: niet het kind is 'ziek', maar het onderwijs. 'In principe kun je elk kind goed leren lezen,' stelt hij, 'zolang je het maar de juiste ondersteuning biedt. Dat wil zeggen: gestructureerd werken met evidence-based lesmethodes.' In *Balans Magazine* stelde Vernooij in juli 2017 dat wetenschappelijke aanbevelingen maar mondjesmaat doorsijpelen in de onderwijspraktijk. 'Het is in Nederland geen traditie dat het onderwijs luistert naar de wetenschap. [...] Scholen zeggen soms simpelweg dat zij een andere "focus" hebben of laten zich in met mythes als beelddenken, leerstijlen, meervoudige intelligentie en andere "geloofjes", zoals ik dat noem.' Tegen FTM zegt Vernooij hoe absurd hij het vindt dat sommige scholen kinderen die de diagnose dyslexie hebben, tegenwoordig juist minder laten oefenen. 'Terwijl ze juist méér moeten lezen en schrijven. Er helpt maar één ding: oefenen, oefenen, oefenen. En volhouden, want lezen is een vaardigheid die je langdurig moet onderhouden.'

In 2007 leverde Vernooij bewijs voor zijn stelling met een groot project op 45 scholen in Enschede. Het ging op die scholen zo 'dramatisch slecht' dat de gemeente wilde ingrijpen. 'De leraren hadden allerlei verklaringen,' vertelt Vernooij in *Balans Magazine*. 'Het kwam door dyslexie of adhd, autisme en culturele achtergrond. Maar dat interesseerde me allemaal niet.' Zijn team zette in op technisch lezen (letters aan klanken koppelen), en begrijpend lezen (betekenis aan woorden koppelen). Hij ging gestructureerd te werk, waarbij kinderen 'niet zelfstandig hoefden aan te modderen', maar meer bij de hand werden genomen. Het resultaat: bij de 10.000 leerlingen

verdwenen dyslexie en laaggeletterdheid als sneeuw voor de zon. Liefst 98 procent van de leerlingen op deze scholen bereikte het gewenste leesniveau.

Met zulke definities is het altijd raak

De bedrijven die de aandoening diagnosticeren en vervolgens behandelen, lopen de scholen plat om klantjes te werven. Maar vooral: de diagnostische criteria die deze bedrijven gebruiken, zijn betrekkelijk vlottend, en zijn vaak in hun eigen voordeel gedefinieerd.

‘Hoe goed een klas ook leest en spelt, je hebt *altijd* kinderen die bij de 16 of 10 procent zwakste lezers of spellers horen’

‘Dyslexie bestaat in gradaties,’ benadrukt Aryan van der Leij, gepensioneerd hoogleraar orthopedagogiek. ‘Je kunt niet zeggen: je hebt het wel, óf je hebt het niet.’ Maar volgens hem wordt de diagnose te snel gesteld. Hij hekelt met name het protocol diagnose en behandeling dyslexie (PDBD) uit 2013, dat orthopedagogen en ggz-psychologen als leidraad hanteren. ‘Driekwart van de diagnostische testen daarin is wetenschappelijk gezien flauwekul en totaal overbodig. Neem de intelligentietest die erin zit: die vergt een uur, terwijl we allang weten dat er geen enkel verband tussen IQ en dyslexie bestaat.’

‘De huidige manier van diagnosticeren mag van mij betreft per direct worden afgeschaft,’ zegt ook Evelyn Kroesbergen, hoogleraar orthopedagogiek aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. ‘Nederland kent naast het PDBD ook het protocol van de stichting Dyslexie Nederland. Beide hebben forse gebreken. Zo geldt bij de diagnose Ernstige Enkelvoudige Dyslexie onder meer dat een kind ofwel bij de laagste 10 procent voor lezen, ofwel bij de laagste 10 procent voor spellen plus laagste 16 procent voor lezen moet behoren. Maar zo heb je dus per definitie kinderen met dyslexie: want hoe goed een klas ook leest en spelt, je hebt *altijd* kinderen die bij de 16 of 10 procent zwakste lezers of spellers horen.’

Er ontstaat bovendien een vrij arbitraire tweedeling tussen leerlingen met en zonder leerproblemen, meent Kroesbergen. ‘De testen voor dyslexie, waaronder een test waarbij kinderen in één minuut zoveel mogelijk woorden moeten oplezen, geven te veel ruimte om voorbarig een etiket op te plakken. Eén woordje minder oplezen kan ertoe leiden dat een kind als dyslectisch wordt bestempeld. Bovendien lijkt zo’n diagnose de leerkracht te vrijwaren van diens plicht om zich in te spannen de leesontwikkeling optimaal te laten verlopen. Het onderwijs wordt zelfs in de onderbouw van de basisschool al aangepast: de verwachtingen voor kinderen met dyslexie worden naar beneden bijgesteld.’

Dat kinderen met dyslexie juist minder hoeven te presteren op scholen, is koren op de molen voor dyslexiebedrijven. Waar scholen volgens wetenschappers als Bosman, Vernooy en Kroesbergen kinderen minder laten oefenen met lezen en spellen dan nodig is, vullen dyslexiebedrijven dat hiaat met kostbare dyslexiezorg.

Anna Bosman: 'We betalen de rekening in feite als burgers twee keer. De budgetten van scholen worden niet goed benut, omdat scholen hun plicht verzaken goed onderwijs te geven. En we betalen ook nog eens voor de behandelingen door dyslexiebedrijven, die slim gebruikmaken van het disfunctioneren van de scholen. Verschrikkelijk. Het kan echt niet.'

1 juni 2019